

Simpozij OBDOBJA 42

Ana Perović

Meščanska oblačila in moda v izvirnih romanih Josipa Jurčiča

objavljeno v:

Andraž Jež (ur.): *Slovenska literatura in umetnost v družbenih kontekstih.*

Obdobja 42. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2023.

<https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-42/>

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2023.

Obdobja (e-ISSN 2784-7152)

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

MEŠČANSKA OBLAČILA IN MODA V IZVIRNIH ROMANIH JOSIPA JURČIČA

Ana Perović

Osnovna šola bratov Polančičev Maribor, Maribor
ana.peroviceva@gmail.com

DOI:10.4312/Obdobja.42.59-66

Prispevek¹ raziskuje funkcije meščanskih oblačil v Jurčičevih romanih *Deseti brat* (1866), *Doktor Zober* (1876), *Med dvema stoloma* (1876) in *Cvet in sad* (1877), pri čemer sta upoštevani njihova kontekstualna in meddiskurzivna pogojenost. Zanima nas, v kolikšni meri je literarna pojavnost oblačil povezana z modo in tradicijo. Literarne ubeseditve oblačil preučujemo v povezavi s postopnim oblikovanjem meščanske identitete na Slovenskem in meščanskim odnosom do mode.

meščanska oblačila, funkcije oblačil, moda, roman, Josip Jurčič

This article investigates the functions of bourgeois clothing in Josip Jurčič's novels *Deseti brat* (The Tenth Brother, 1866), *Doktor Zober* (Doctor Zober, 1876), *Med dvema stoloma* (Between Two Chairs, 1876), and *Cvet in sad* (Blossom and Fruit, 1877), considering their contextual and interdiscursive conditionality. It investigates the extent to which the literary appearance of clothing is related to fashion and tradition. The literary representations of clothing are studied in connection with the gradual formation of Slovenian bourgeois identity and the bourgeois attitude toward fashion.

bourgeois clothes, functions of clothes, fashion, novel, Josip Jurčič

1 Moda, oblačilni videzi, oblačila in njihove funkcije

Izbranim Jurčičevim romanom *Deseti brat* (1866), *Doktor Zober* (1876), *Med dvema stoloma* (1876) in *Cvet in sad* (1877) je poleg oznake izvorni roman, ki je Jurčiču pomenila pripovedna dela, ki so snovno izključno plod pisateljve domišljije, oprte na sočasno realnost (Kmecl 2009: 78), skupna tematizacija meščanstva, pri čemer se meščanske književne osebe pojavljajo tako v kmečkem kot v (malo)mestnem okolju. Romane združuje zasnova ost, ki temelji na premoščanju medstanovskih razlik, ki jih briše erotična združitev, pri čemer ima roman *Med dvema stoloma* nekaj posebnosti. (Kmecl 2009: 80–81).

Oblačila kot odličen poetični objekt delujejo na nosilca in okolico z značilnostmi, ki vzbujajo različne konotacije, npr. z materialom, obliko, barvo, gibanjem in togostjo. Njihova pomembna lastnost se navezuje tudi na neposreden stik s človeškim telesom,

1 Prispevek je nastal v okviru doktorskega študija Slovenistične študije na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru pri red. prof. dr. Jožici Čeh Steger.

s katerim delujejo kot njegov substitut. Omenjeni specifični pojasnujeta pogoste opise oblačil v književnosti (Barthes 1990: 236). Realistična pripovedna besedila, kakršna so bila tudi Jurčičevi pisateljski naravi najbližje (Paternu 1957: 61–62), pripovedujejo o stvarnosti, ki je socialno-zgodovinsko določena, se uravnava po gospodarskih okoliščinah ter v skladu z razredno in družbeno psihologijo (Pogačnik 1970: 148), kar neposredno vpliva na pojav oblačil v pripovednih besedilih. Tudi lastnosti književne osebe se razbirajo postopoma, s pazljivim branjem znakov v tekstu, ki so pravzaprav prvine karakterizacije (Zupan Sosič 2017: 192). Sestavni del karakterizacije so pogosto tudi oblačila.

Analiza izhaja iz kulturno-zgodovinskega konteksta, v katerem se je v drugi polovici 19. stoletja oblikovalo slovensko meščanstvo, ki se je konstituiralo na podlagi pridobljenega kapitala (npr. trgovci, obrtniki, industrialci, pomeščanjeni premožni kmetje) ali/in izobrazbe (npr. pravniki, zdravniki, profesorji). Sinhrono z meščanskim načinom življenja je kot del razkazovalne potrošnje² cvetela tudi moda. Industrializacija, ki se je iz Anglije širila po Evropi, je motivirala spremembe v oblačilni kulturi, ki so se na Slovenskem odražale tako med meščanstvom kot tudi med kmečkim prebivalstvom, ki je z industrijsko izdelanimi materiali in konfekcijsko proizvodnjo posvajalo vplive sodobne mode, kar je povzročilo poenotenje kmečkega oblačilnega videza Slovencev v drugi polovici 19. stoletja (Baš 1987: 52–103), hkrati pa v tem obdobju govorimo o poenotenem oblačilnem videzu v zahodnem svetu (Harvey 2008: 63). Na tem mestu moramo torej očitati glavne poudarke meščanske mode v šestdesetih in sedemdesetih letih 19. stoletja. Damsko modo šestdesetih let so zaznamovale krinoline in s steznikom dosežena silhueta peščene ure. Rokavi so bili kratki ali zvončasto razširjeni. Modni so bili manjši klobuki, slamniki, rokavice in pahljače. Čevlji za večerne priložnosti so bili iz belega satena ali najfinejšega usnja. Nakit so dame nosile v glavnem k večernim toaletam. Moška obleka je bila tridelna (suknjič, hlače, telovnik). Hlačnice so bile širše. Srajce za vsakodnevno nošenje so bile bele. Frak, ki se je nosil z belo kravato, je prešel v svečano oblačilo. Po letu 1870 se je pojavil tudi žaket oprijetega kroja (Harvey 2008: 56–77). Sprehajalna palica, zapestni gumbi in žepna ura na verižici so dvigovali uglednost oblačilnega videza gospodov, ki sicer niso nosili veliko nakita. Ozka kravata je bila dvakrat ovita okoli vratu in zavezana v pentljo. Med klobuki so bili priljubljeni cilindri, klaki in slamniki. Štifletom so se pridružili še škornji in visoki čevlji (Krašovec Pogorelčnik 1997: 158).

Pri analizi oblačil in oblačilnih videzov moramo upoštevati postopen proces vključevanja meščanskih tem v pripovedništvo slovenskega realizma. Fran Levstik (1831–1887) je leta 1858 iz literarnega programa za pripovedno prozo sicer izključil meščanstvo, a je hitro prišlo do spremembe te usmeritve. Ko je z romanom od konca šestdesetih let 19. stoletja v slovensko književnost izraziteje vstopil meščanski topos, srečujemo v literarnih delih tudi več opisov mode in oblačilne kulture. Jurčič je moral kot najbolj reprezentativen predstavnik zgodnjega slovenskega romana za

2 Veblen (2020: 55) večjo potrebo po potrošnji za oblačilno modo pripisuje mestnemu prebivalstvu, saj je tendenca po zunanjem razkazovanju v mestu bolj nedvoumno izražena.

svoje izvirne romane najti književne osebe med maloštevilno slovensko buržoazijo, za katero je verjel, da jo lahko (so)ustvarja tudi književnost kot vzporedna realnost (Kmecl 2009: 51–53). Pojavi oblačilnih videzov in njihove funkcije v kontekstu obravnavanih književnih besedil so tudi odraz Jurčičevega odnosa do mode. Kmecl (1981: 289–291) o Jurčiču navaja nekaj zanimivih pričevanj, v katerih je Jurčičev sošolec Miha Saje povedal, da je bil ta oblečen skromno, saj si lepe obleke ni mogel privoščiti. S pisateljskim uspehom³ pa se je njegov oblačilni slog spremenil. Perenič (2021: 54–57) na podlagi fotografij iz časa Jurčičevega urednikovanja *Slovenskega naroda* premeri pisateljev oblačilni videz, ki je z ovratno ruto, praznjo belo srajco in temno suknjo povsem v skladu s tedanjo meščansko modo. Da so se Jurčiču pri opisovanju književnih oseb oblačilni videzi zdeli pomembni, dokazuje opis meščanov iz Krakovskega predmestja v Črti iz življenja političnega agitatorja (1868), kjer zapiše, da so bili leta 1848 oblečeni kot kranjski kmetje, le redki so nosili suknje, ki pa so bile obnošene in zastarele (Jurčič 1967: 212).⁴ Opis je pronicljiva slika oblačilnih navad ljudi nižjih slojev, ki so mestne oblačilne navade (tako kot meščanske progresivne ideje) posvojili le deloma ali jih sploh odklanjali. Levstikova graja pasivne karakterizacije torej na Jurčiča ni vplivala do te mere, da bi opisovanje oblačil zanemaril. Ob tem velja poudariti, kot piše Paternu (1957: 77), da »so ga vedno zanimale samo tiste zunanosti, ki so na ta ali na oni način označevale neke bistvene lastnosti nastopajočih oseb«.

2 Analiza meščanskih oblačil in mode v izbranih romanih

Za jurčičevski, mladomeščanski roman je veljala usmeritev, da naj bi bil resnično slovenski le tisti roman, ki ima za glavno osebo slovenskega izobraženca (Kmecl 2009: 79). Lovre Kvas, Leon Retelj, Ivan Liseč in Nikolaj Kolodej, glavne književne osebe obravnavanih del, so se ob stiku z mestom pomeščanili. V njihove zgodbe je Jurčič vpletel ljudi vseh slojev – meščane, plemiško gosposko, vaške veljake, male uradnike, kmete, berače, vaške posebneže idr., pri čemer nas zanimajo tisti, ki v oblačilnem smislu vsaj do določene stopnje razvijejo meščansko identiteto ali jo zavestno odklanjajo.

2.1 *Deseti brat* (1866)

Oblačila Lovreta Kvasa, podeželskega izobraženca, izdajajo, da se je na socialni lestvici povzpел iz kmečkega stanu, se v mestnih šolah obrusil, vendar ni razpolagal s premoženjem, ki bi mu omogočalo lagoden življenjski slog, h kateremu bi se podala brezhibna, nova obleka, ki bi bila v mestnih salonih enako ugledna kot na kmetih (Jurčič 1965: 146–147). Četudi Kvasova pod drobnogledom poznavalca ni docela ustrezala modi mestnih sredin, je bila na podeželju, nadgrajena z nepogrešljivim dodatkom omikanih gospodov – srebrno uro na zlati verižici, modni presežek.

3 Kmecl (1981: 290) navaja Sajeovo pričevanje, da si je Jurčič po objavi *Jurija Kozjaka* (1864) za honorar kupil uro in surko.

4 O tem tudi Baš 1987: 62.

Perenič (2021: 169–171) ugotavlja, da je poleg salonske suknje prav ura⁵ Kvasov atribut. Kljub temu se Lovre zaveda stanovske in ekonomske manjvrednosti. V pismu prijatelju piše, da poroke z Manico najverjetneje ne bo, saj razen stare suknje nima ničesar (Jurčič 1965: 219). Ko Lovreta – izšolanega in premožnega – Obrščak štiri leta pozneje postreže v vaški gostilni, v svojem spominu na gosposke prišleke ne najde nobenega, »da bi bil tako čedno črno opravljen« (Jurčič 1965: 364), kar opozarja na dvig njegovega socialnega statusa. Salonska suknja pa kot znak gosposke ni vedno dobro sprejeta. Ob Kvasovem prihodu na podeželje se ljudje bojijo, »da je ta človek v suknji eden tistih hudih gospodov, ki pridejo očeta za davek rubljevat« (Jurčič 1965: 148–149). Na več mestih zasledimo slabšalna poimenovanja za gosposkega človeka, npr. *škric*, *suknjač* (Jurčič 1965: 153–154), *dolgohlača* (Jurčič 1965: 323).⁶ Krjavelj prezir do salonske suknje (in vsega, kar ta pooseblja) izrazi takole: »Meni, da je cesar ali pa še kralj, če mu tisti sukneni répec dol visi!« (Jurčič 1965: 323)

Šegavi osebnosti primeren, četudi varljiv, je opis Martinka Spaka, ki razkriva svojstven oblačilni izraz. Ta se ne ravna po kmečki ali gosposki logiki, temveč sledi povsem lastnim vzgibom. Spak nosi srajco in dolge obledele hlače iz domačega platna, ki jih drži usnjena naramnica, na glavi pa ima rjav klobuk s širokimi krajci (Jurčič 1965: 151). Perenič (2021: 165–166) piše, da široki krajci klobuka⁷ namigujejo na Spakovo razgledanost, in ugotavlja, da oblačilni videz ne izdaja njegovega dejanskega družbenega položaja, saj ni berač brez zdrave pameti, temveč »prikriti gospod«, ki je bister in dostojanstven. Da so tudi čevlji v sporu z gmotnim položajem nosilca, opazijo vaščani, ki se čudijo, zakaj si ne privoščijo boljših (Jurčič 1965: 181). Spak čevlje, simbol popotnika, nosi prevezane čez ramo. Simboliko sezutih čevljev lahko pojasnimo kot upiranje utesnjenosti in prisili s strani zunanjih okoliščin; v zahodnem izročilu pa neobuti čevljev razodeva smrt,⁸ s katero se v romanu tudi v resnici sklene Martinkova zgodba.

Z oblačili se povezuje tudi gostilniška praksa beleženja dolžnikov. Nepismeni gostilničar Obrščak grajskega Dolfa označi s simbolom salonske suknje. Sama po sebi sicer Dolfova pojava ne vzbuja spoštovanja, prej posmeh. Orumeneli slamnik in slabo prilagajča se oblačila ne upravičujejo oznake mestnega gospoda (Jurčič 1965: 166–174), temveč označujejo tip, ki je svojstven »v nošnji in navadah« (Paternu 1957: 61). Pisatelj v prvem romanu ženskih oblačilnih videzov skoraj ni opisoval – tudi Maničinih ne. Služila pa so mu za prikaz konvencionalne simbolike⁹ in tradicionalnih

5 Ure z zlato verižico si podeželski ljudje niso mogli kupiti. Izjema so bili bogati gruntarji. Mali kmetje in dninarji so si lahko privoščili zgolj cenene različice (Makarovič 1981: 13).

6 Baš (1987: 226–230) navaja prispevka, objavljena v *Novicah*, ki potrjujeta, da so Slovenci posmehljivo sprejemali salonsko suknjo in dolge, po modi ukrojene hlače ter da se je odpor do meščanskega oblačilnega videza neredko sproščal v zmerljivki *škric*.

7 Baš (1987: 242–243) modo širokokrajnih klobukov pripisuje meščanom demokratičnih nazorov. Nosili so jih običajno tako, da so en krajec zavihali navzgor, kakor ga npr. nosi tudi Krjavelj (Jurčič 1965: 184).

8 O simboliki čevlja gl. *Metzler Lexikon literarischer Symbole* (2008: 334–335) in *Slovar simbolov* (2023: 115–116).

9 Hčeri bogatega graščaka na veselici s črno obleko nista želeli ta »znamenja neveselega srca razkazovati« (Jurčič 1965: 254).

vlog spola: »Saj smo možje, ne nosimo modrca,¹⁰ ampak kamižolo¹¹ in vemo, kdaj je čas molčati« (Jurčič 1965: 177). Za jasno razločevanje Spak uporabi stalno besedno zvezo: »Poslušaj jo, babo, tačas, kadar ti prav veli, sicer pa ne sezuj hlač, da bi jih ona nosila.« (Jurčič 1965: 252–253)

Izdaja *Desetega brata* iz leta 1911 vsebuje ilustracije Ivana Vavpotiča (1877–1943), ki bralcu vizualizirajo oblačilno podobo književnih oseb. Kvas na prvih nosi daljšo temno suknjo¹² in črn cilinder, dodan glede na ustaljeno modo; povedna je zadnja Kvasova upodobitev, na kateri v doktorja izšolani mladenič izkazuje spremenjeno, zelo modno oblačilno podobo – salonski suknji in cilindru je ilustrator dodal plašč iz tvida in sprehajalno palico. Prepoznavne so tudi podobe Martinka Spaka, čigar klobuk in čevlji so vedno odloženi na bralcu vidno mesto, karikiranega filozofa Dolfa in Krjavlja, čigar celotne podobe ne vidimo na nobeni ilustraciji. Izobraženi gospodje izkazujejo poteze meščanskega oblačilnega videza, kakor smo ga na kratko že orisali, kmetje v gostilni pri Obrščaku pa so, razen Dolfa, brez sukenj.

2.2 Doktor Zober (1876)

Geometra Ivana Lisca postavi Jurčič pred bralca z že znanim podeželskim nezaupanjem do gosposkih ljudi, ki ga tudi v tem romanu potrjuje slabšalnica *škric*. Podeželani Lisca vidijo kot »nenavadno prikazen civilno oblečenega človeka«, kot so jih bili vajeni le v vlogi cerkvenih ali uradniških avtoritet (Jurčič 1967a: 238) ter kmečkih študentov, ki so se po nekajletnem šolanju v mestu nosili že »pol po gosposko« (Jurčič 1967a: 280). Po neuresničeni ljubezni z grajsko Lino mladi inženir zasleduje karierni cilj. Čez dve leti ga srečamo kot gospoda z belim slamnikom (Jurčič 1967a: 326–327). Njegova podoba je spremenjena v skladu z ambientom široke Donave in pod vplivom na novo pridobljenih življenjskih izkušenj. Opisi ženskih oblačil so skopi – kontesa Lina je oblečena preprosto (Jurčič 1967a: 231), na glavi pa nosi bel slamnik (Jurčič 1967a: 304). Ob odsotnosti vaških originalov nam Jurčič v tem romanu izriše meščanskega posebneža. Doktor Zober v omejeni podeželski skupnosti vzbuja nelagodje, ki ga motivira tudi eksotika v oblačilnem videzu. Da je svetovljan in ekstravagantnejš, izpričuje rdeč fes, sicer pa je »starinsko civilno oblečen« (Jurčič 1967a: 264).¹³

2.3 Med dvema stoloma (1876)

V središče romana je postavljen šolan kmečki fant Nikolaj Kolodej, sin najbogatejšega, ponosno podeželskega kmeta v irhastih kratkih hlačah in visokih škornjih (Jurčič 1968: 10–11). Poroke z vaško deklico v tem romanu ne ovira finančno-družbena neenakost zaljubljenecv, temveč Nikolajeva nezvestoba. Tončkin

10 Četudi se je izraz uporabljal tudi kot sinonim za steznik, Jurčič najverjetneje misli na kratek ženski suknjič brez rokavov.

11 Kratek moški suknjič, ki se je nosil med kmečkim prebivalstvom.

12 Daljše salonske suknje so nosili predvsem učitelji, pravniki in duhovniki (Krašovec Pogorelečnik 1997: 156).

13 Beseda *civilno* označuje obleko, značilno za izobražence (Rupel 1968: 407).

oče, drugi najbogatejši kmet v vasi, je »pol kmetsko oblečen« krčmar (Jurčič 1968: 7), ki mu Nikolajeva mestna suknja ne pomeni veliko (Jurčič 1968: 36). Zaroko razdre Tončkina gosposka prijateljica Luiza, ki na vasi izstopa po urejenosti in se rada pogovarja o modi. Njeno pozornost pritegne napoved Nikolajevega prihoda, ko se njena koketnost razkrije v čeveljčku, ki pokuka izpod okusne obleke (Jurčič 1968: 14). Gosposkična Vit je drugačna od preproste Tončke, kar hitro opazi tudi Nikolaj, ki se mu Luiza približa z intimno prošnjo, naj nese njen pléd. Zapeljivo deluje tudi Luizin široki rokav, ki ob telesnem stiku razkriva dekličin beli lakt (Jurčič 1968: 52). Tončkin odpor do Nikolaja in Luize, ki sta z meščansko nemoralno posegla v pošteno vaško okolje, se pri dekletu izrazi v spremenjeni podobi – oblačila se ni več »pol gosposko kakor prej, nego bolj kmetski« (Jurčič 1968: 87) –, s katero zavrača snubca in svet, ki mu po moralnih vrednotah ne želi pripadati.

V 24. poglavju Jurčič opisuje priprave na trgovski ples – mestni obrtniki se veselijo zaslužka in v pričakovanju strank pripravljajo manšetne gumbe, v potrošniškem zanosu ženske razpravljajo o modnih toaletah, za katere moški v zameno za lepo oblečene spremljevalke radi plačujejo.¹⁴ Koketno urejene dame v belih tančicah »šumijo«¹⁵ po plesnem parketu in izvablajo občudujoče ali kritične poglede. Prvič se v obravnavanih romanih pojavijo tudi klak,¹⁶ pahljača in moške rokavice (Jurčič 1968: 72–75), nepogrešljivi modni dodatki salonskega oblačilnega videza, ki jih Jurčič vključuje v prizor, v katerem kritično meri pridobitništvo in etične deformacije slovenske meščanske družbe.

2.4 *Cvet in sad (1877)*

V romanu srečamo Leona Retlja, ki je po materini strani plemenitega rodu, in Franca Vesela, omikanega profesorja. Leon kot mestni fant skrbi za čistočo svoje praznje obleke ob vsakdanjih opravkih (Jurčič 1968a: 197), Vesel pa je tridesetletni gospod v izbrani obleki, na kateri v skladu z njegovo osebnostjo ni nič domišljavega (Jurčič 1968a: 257). Pavlina, ki se znajde v ljubezenskem trikotniku med obema izobražencema, je oblečena preprosto, a na podeželju s širokimi rokavi in črnimi koraldami izkazuje meščansko urejenost (Jurčič 1968a: 233). Pojav črne ogrlice na vratu osirotele deklice Pavline je premišljen, simbolizira namreč žalovanje.¹⁷

Od opisa slovenskih meščanov se opazno razlikuje »najokusneje po najnovejši šegi ukrojena«¹⁸ obleka barona Bremerna, čigar podoba nakazuje veliko razliko med njim in Retljem, na kar posebej opozarja razkošen aristokratov nakit – dvojna zlata verižica z žepno uro, dragoceni prstani in drugo okrasje (Jurčič 1968a: 294). Z oblačilnimi videzi Jurčič razslojuje tudi skupino slovenskih izobražencev, znotraj

14 Z ekonomskim razvojem je ženski pripadla vloga izkazovanja in razkazovanja plačilne zmožnosti gospodinjstva (Veblen 2020: 105).

15 S svilo podložena krila so med hojo ustvarjala zvočne učinke (Krašovec Pogorelnik 1997: 160).

16 Gre za zložljivi cilinder.

17 Modo nakita iz črnega turmalina je v šestdesetih letih 19. stoletja ob žalovanju za princem Albertom razširila kraljica Viktorija (Harvey 2008: 62).

18 Plemiči so v glavnem nosili dragocenejše materiale in imeli boljše krojače (Baš 1987: 144).

katere že nastajajo razlike. Komplez, za katerega izvemo, da je strahopeten in ne prav bister, s svojo nerodno in neestetsko podobo – obrabljeno suknjo, rutico žive barve in lasmi, ki mu »uporno in ošabno stojé nakvišku« (Jurčič 1968a: 237) – vzbuja posmeh. Malemu uradniku je Jurčič v verziji romana iz leta 1868 posvetil celotno 18. poglavje, ki je v izdaji iz leta 1877 izpuščeno (Rupel 1968: 402). V njem želi nerodni Komplez Leonov modni oblačilni videz preseči tako, da si namesto suknje omisli surko, oblačilo meščanskih pripadnikov slovenskega narodnega gibanja,¹⁹ namesto cilindra, ki je »prototip tuje prevzetnosti in simbol titanskega poveličevanja«, pa izbere pohleven klobuček (Jurčič 1868a: 413). Omenjena sprememba, ki naj bi ga v Pavlinih očeh potrdila kot domoljuba, se sprevrže v neuspeli projekt malouradniške osebe, da bi z oblačili nadoknadil fizično in intelektualno prikrajšanost.

3 Zaključek

V obravnavanih romanih oblačila zrcalijo duhovno, kulturno in ekonomsko ozorje na novo nastajajoče slovenske gospode. Poleg pragmatične funkcije, omejene na uporabno vrednost oblačil, ki v motivno-tematskem smislu nima bistvene vloge, imajo najpogosteje funkcijo karakterizacije književne osebe. Iz analize, ki se opira na očrt meščanske mode v drugi polovici 19. stoletja, kakor je bila predstavljena v prejšnjih poglavjih in za katero na podlagi ubeseditve v analiziranih delih sklepamo, da je bil Jurčič z njo seznanjen, sledi, da se v opisih meščanstva (vaškega, plemiškega in malomestnega) literarno odslikujejo različne meščanske identitete. Mladi slovenski izobraženci (Kvas, Lisec, Kolodej, Vesel, Retelj), katerih prihodnost se ob intelektualnem kapitalu plemeniti tudi s pridobivanjem premoženja, so po sočasni meščanski modi oblečeni v salonske suknje oz. praznja oblačila. Razen Kvasove ure in Liščevega belega slamnika drugih podrobnosti Jurčič ne opisuje, temveč ostaja v okvirih »negizdalinskega«. V skupini mladih slovenskih izobražencev je z oblačili drugače označen uradnik Komplez, ki erotično-stanovskih ambicij zaradi podpovprečnosti ne more uresničiti. Čeprav se v salonski suknji popredmeti vzpon iz kmečkega v meščanski sloj, se v besedi *škrice* poleg zaničevanja oglašata tudi tematizacija razslojevanja na vasi, do katere pride zaradi izkoriščevalskih praks iz mesta. Premožni kmet Luka Kolodej, ki bi po imetju sodil v skupino pomeščanjenih bogatih kmetov, ostaja zvest podeželskim vrednotam in nosi kmečka oblačila – torej sodi med častitljive staroste, ki se ne dajo »zapeljati neumnim nošam mlajšega sveta« (Jurčič 1965: 184). Razkošna oblačila aristokrata Bremerna, pri katerem si Jurčič dovoli nekaj nečimrnosti, označujejo socialno in družbeno distanco v razmerju do mladomeščanskih gospodov. Izobraženska samohodca, boema z družbene periferije, Dolef in Zober, sta v oblačilnem smislu podobi lastne usode. Zelo blizu jima je v tem pogledu tudi Spak, ki s širokokrajnim klobukom in sezutimi čevlji deluje kot znanilec novega družbenega reda. Ob moralno zdravem izobraženskem meščanstvu se na prizorišču trgovskega plesa izrisuje tudi podoba slovenske jare gospode, okužene s potrošništvom – ocilindreni in orokavičeni gospodje ter razgaljene dame

19 Gl. Baš 1987: 239–240.

s pahljačami kot proizvod povzpetniškega kapitalizma. Zelo značilno je, da so opisi ženskih meščanskih oblačilnih videzov v vseh obravnavanih romanih manj pogosti in tudi manj natančni. (Pol)meščanske deklice, ki so predmet ljubezenskega interesa mladomeščanskih izobražencev, so preprosto oblečene in brez pretiranega lišpa. Mestna gospodična, ki z zapeljivimi oblačili uresničuje erotične, prek njih pa pridobitniške ambicije, v vaški sredini izstopa. Ker je raziskava omejena zgolj na obravnavo mode in meščanskih oblačil v štirih Jurčičevih romanih, ki so bili izbrani glede na skupno zvrstno opredelitev in sorodno obravnavo sodobnih meščanskih tem, ugotovitev ne moremo posploševati na Jurčičev celotni opus. Poleg tega bi kontrastiranje s kmečkimi oblačilnimi videzi zagotovo pripeljalo do novih zaključkov, kar naj bo izhodišče za nadaljnje raziskave.

Viri in literatura

- BARTHES, Roland, 1990: *The Fashion System*. Berkeley: University of California Press.
- BAŠ, Angelos, 1987: *Oblačilna kultura na Slovenskem v Prešernovem času*. Ljubljana: DZS.
- BUTZER, Günter, JACOB, Joachim, 2008: *Metzler Lexikon literarischer Symbole*. Weimar: Verlag J. B. Metzler Stuttgart.
- CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain, 2023: *Slovar simbolov: miti, sanje, liki, običaji, barve, števila*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- HARVEY, Sara M., 2008: The Nineteenth Century. Jill Condra (ur.): *The Greenwood Encyclopedia of Clothing Through World History. Vol. 3. 1801 to the Present*. Westport, London: Greenwood Press. 1–88.
- JURČIČ, Josip, 1911: *Deseti brat*. Celovec: Družba sv. Mohorja.
- JURČIČ, Josip, 1965: *Deseti brat. Zbrano delo 3*. Ljubljana: DZS. 139–371.
- JURČIČ, Josip, 1967: *Črta iz življenja političnega agitatorja. Zbrano delo 4*. Ljubljana: DZS. 209–218.
- JURČIČ, Josip, 1967a: *Doktor Zober. Zbrano delo 5*. Ljubljana: DZS. 229–354.
- JURČIČ, Josip, 1968: *Med dvema stoloma. Zbrano delo 6*. Ljubljana: DZS. 5–94.
- JURČIČ, Josip, 1968a: *Cvet in sad. Zbrano delo 6*. Ljubljana: DZS. 189–374.
- KMECL, Matjaž, 1981: Pozabljena in založena spominska pričevanja o Jurčiču. *Jezik in slovstvo* XXVI/8. 289–291.
- KMECL, Matjaž, 2009: *Josip Jurčič: pripovednik in dramatik*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- KRAŠOVEC POGORELČNIK, Metka, 1997: *Estetika oblačenja*. Velenje: Založništvo Pozoj.
- MAKAROVIČ, Marija, 1981: *Govorica slovenske kmečke noše*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.
- PATERNU, Boris, 1957: *Slovenska proza do moderne*. Koper: Lipa.
- PERENIČ, Urška, 2021: *Josip Jurčič (1844–1881): pripovednik svojega in našega časa*. Ljubljana: Beletrina.
- POGAČNIK, Jože, 1970: *Zgodovina slovenskega slovstva*, 4. Maribor: Založba Obzorja.
- RUPEL, Mirko, 1968: Opombe. Josip Jurčič: *Zbrano delo 6*. Ljubljana: DZS. 377–416.
- VEBLEN, Thorstein, 2020: *Teorija brezdelnega razreda: ekonomska študija institucij*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- ZUPAN SOSIČ, Alojzija, 2017: *Teorija pripovedi*. Maribor: Litera.